

Історія

УДК 351: 614.84 (477.54) «1930/1935»

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15772744>

**Боротьба з пожежами на торфовищах та торфозробках в УСРР у
першій половині 1930-х років**

Харламов Михайло Іванович,

доктор історичних наук, професор, професор кафедри соціальних і
гуманітарних дисциплін, Національний університет цивільного захисту
України, м. Черкаси, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-5289-0290>

Чубіна Тетяна Дмитрівна,

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри соціальних і
гуманітарних дисциплін, Національний університет цивільного захисту
України, м. Черкаси, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-9383-3604>

Гонтаренко Людмила Олександрівна,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних і
гуманітарних дисциплін, Національний університет цивільного захисту
України, м. Черкаси, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-6993-5494>

Прийнято: 12.06.2025 | Опубліковано: 30.06.2025

***Анотація:** Метою статті є дослідження процесів боротьби з
неконтрольованими загоряннями на торфовищах та на торфозробках в
Українській Соціалістичній Радянській Республіці (УСРР) у роки*

утвердження тоталітарного режиму (1930-1935 рр.). Автор досліджує особливості проведення протипожежної профілактики та боротьби із пожежами на території торфовищ та торфових розробок в українській республіці у першій половині 1930-х років. Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні загальнонаукових (аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння) та спеціально-історичних (історико-порівняльний, історико-системного) методів з принципами історизму, науковості та системності. Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше в межах окремого наукового дослідження розглянуто особливості боротьби українців з пожежами на торфовищах та на торфорозробках в УСРР у першій половині 1930-х років на основі раніше не досліджених архівних матеріалів державних архівних установ України (Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України та Державного архіву Харківської області), частина з яких вперше вводиться до наукового обігу. В роки утвердження тоталітарного режиму в Українській Соціалістичній Радянській Республіці у 1930-1931 роках велике значення у попередженні неконтрольованих загорянь на торфових розробках та на торфовищах нашої держави мали уповноважені та компетентні представники Українського державного лісогосподарського тресту (УДЛТ). Протягом 1932-1935 років більше повноважень в управлінні вітчизняними торфорозробками та ліквідацією пожеж на їх територіях, а також на територіях, не розроблених промисловим шляхом, торфовищ мали установи та організації Управління уповноваженого народного комісаріату лісового господарства СРСР при Раді народних комісарів УСРР (УУНКЛГ СРСР при РНК УСРР). Безпосередніми профілактичними заходами із запобігання виникнення пожеж та процесами ліквідації загорянь на торфорозробках та торфовищах в УСРР у досліджуваній період займалися в основному вогнеборчі дружини

добровольців, що розміщувалися у селах неподалік торфозабудов та торфовищ, робітники лісництва та звичайне місцеве населення, що могло бути задіяним до гасіння пожеж та протипожежних профілактичних заходів шляхом трудової повинності. Слід зазначити, що часом, діяльність вищезгаданих суб'єктів пожежогасіння стикалася із певними проблемами: пожежникам іноді не вистачало професіоналізму та досвіду; штучно створені підпали в межах протестного руху опору українських селян проти злочинної комуністичної політики розкуркулення і колективізації значно збільшували втрати від загорянь; населення та відповідальні за протипожежну безпеку особи не завжди чітко та вчасно дотримувалися профілактичних інструкцій, правил та розпорядження з пожежної безпеки; на вогнеборчу справу не виділялося фінансування у потрібних для ефективної боротьби з вогнем обсягах. Проте, не зважаючи на суттєві проблеми достатньо узгоджена та оперативна робота державних протипожежних органів та установ різних рівнів, вогнеборчих дружин, місцевого населення в УСРР у 1930-1935 роках у досліджуваній період призводила до поступового зниження рівня кількості пожеж та збитків від них на торфовищах та торфозабудовах українських регіонів.

Ключові слова: гасіння пожеж, пожежна безпека, протипожежний реманент, протипожежна профілактика, торфовища, торфозабудови.

Fighting fires in peatlands and peatminings in the Ukrainian SSR in the first half of the 1930s.

Mykhailo Kharlamov,

Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, National University of Civil Protection of Ukraine, Cherkasy, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-5289-0290>

Tetyana Chubina,

Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, National University of Civil Protection of Ukraine, Cherkasy, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-9383-3604>

Liudmila Gontarenko,

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Disciplines, National University of Civil Protection of Ukraine, Cherkasy, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-6993-5494>

Abstract: *The purpose of the article is to study the processes of combating uncontrolled fires in peatlands and peatminings in the Ukrainian Socialist Soviet Republic (USSR) during the years of approval of the totalitarian regime (1930-1935). The author examines the peculiarities of fire prevention and fire fighting on the territory of peatlands and peatminings in the Ukrainian republic in the first half of the 1930s. The methodology of the research is based on a combination of general scientific (analysis, synthesis, generalisation, comparison) and special historical (historical-comparative, historical-systemic) methods with the principles of*

historicism, scientificity and consistency. Scientific novelty of the work lies in the fact that for the first time in a separate scientific study the peculiarities of the Ukrainians' fight against fires in peatlands and peatminings in the Ukrainian SSR in the first half of the 1930s are considered on the basis of previously unexplored archival materials of the state archival institutions of Ukraine (the Central State Archive of Higher Bodies of Power and Administration of Ukraine and the State Archive of Kharkiv Oblast), some of which are introduced into scientific circulation for the first time. During the years of the establishment of the totalitarian regime in the Ukrainian Socialist Soviet Republic in 1930-1931, authorised and competent representatives of the Ukrainian State Forestry Trust (USFT) played a major role in preventing uncontrolled fires in peatlands and peatminings in our country. During 1932-1935, the institutions and organisations of the Office of the Authorised People's Commissariat of Forestry of the USSR under the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR (OCFSC of the USSR under the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR) had more authority in managing domestic peatlands and firefighting on their territories, as well as on the territories not developed industrially. Direct preventive measures to prevent fires and the processes of eliminating fires at peatlands and peatminings in the Ukrainian SSR during the study period were mainly carried out by volunteer fire brigades located in villages near peatlands and peat peatminings, forestry workers and ordinary local residents who could be involved in firefighting and fire prevention measures through labour service. It should be noted that at times, the activities of the above-mentioned firefighting actors faced certain problems: firefighters sometimes lacked professionalism and experience; artificially created arsons as part of the protest movement of Ukrainian peasants' resistance against the criminal communist policy of dekulakisation and collectivisation significantly increased fire losses; the population and those responsible for fire safety did not always follow preventive

instructions, rules and regulations on fire safety clearly and in a timely manner; and firefighting was not funded in the amounts necessary for effective firefighting. However, despite the significant problems, the sufficiently coordinated and efficient work of the state firefighting authorities and institutions of various levels, fire brigades, and the local population in the Ukrainian SSR in 1930-1935 during the study period led to a gradual decrease in the number of fires and damage from them in peatlands and peat peatminings in the Ukrainian regions.

Key words: *fire fighting, fire safety, fire fighting equipment, fire prevention, peatlands, peat peatminings.*

Постановка проблеми. З давніх давен пожежі завжди несли велике лихо для українського народу та українських земель. На сучасному етапі люди продовжують боротьбу із неконтрольованим вогнем, з'являються нові технології та засоби пожежогасіння, однак пожежі і досі наносять велику шкоду економіці держави, знищуючи підприємства, житла, ферми, сільськогосподарські лани, лісові угіддя, продовжують гинути люди. Звісно, що в сьогоdnішній час, військова агресія російської федерації в Україні збільшує у рази кількість пожеж, збільшуються збитки для людей та економіки нашої країни. Проте продовжують залишатися вельми актуальними і виникнення загорянь різних масштабів не через ворожі обстріли та диверсії, а через порушення та не чітке дотримання інструкцій та правил пожежної безпеки, необережне ставлення до вогнебезпечних та вибухонебезпечних предметів, порушення технологій та процесів виробництва тощо.

З січня по березень 2025 року в нашій державі було зареєстровано 30 971 пожежа, в яких загинуло 619 осіб, а матеріальні втрати від пожеж склали 9 мільярдів 296 мільйонів 184 тисячі гривень. Порівняно із аналогічним періодом 2024 року кількість пожеж збільшилася на 69,8 %, що відбулося,

насамперед, за рахунок зростання кількості пожеж на відкритих територіях (збільшення у 2,2 рази). Кількість загиблих збільшилася на 18,1 % порівняно із аналогічним періодом 2024 року [1]. Щороку в Україні фіксуються масштабні пожежі на торфовищах та торфозробках, особливо на території Полісся, Передкарпаття, Малого Полісся. Вони мають дуже вагомий негативний економічний та екологічний наслідок для нашої держави.

Таким чином, на думку авторів даної роботи, звернення наукового інтересу до ретроспективних проблем профілактики та гасіння пожеж на території природних торфовищ та промислових торфозробках є достатньо актуальною і суспільно значущою справою, оскільки врахування історичного досвіду нашої країни в галузі пожежної охорони могло б допомогти поліпшенню системи профілактичних протипожежних заходів в Україні. Також автори даної розвідки вважають, що поставлена наукова проблема цієї роботи має науково-актуальний характер, адже досі у вітчизняній та іноземній історіографії не було висвітлено особливості боротьби українського народу із пожежами на торфовищах та торфозробках УСРР в часи утвердження комуністичного тоталітарного режиму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потрібно зазначити, що аналіз питань боротьби з пожежами на торфовищах та торфозробках в УСРР у 1930-1935 роках є тематикою, що всебічно, неупереджено та ґрунтовно не розглядалася науковцями України та інших країн. Звернення нашої уваги до цієї теми спонукало недостатнє висвітлення вказаної проблеми у історіографії нашої держави та інших країн. Частково окремі аспекти цієї наукової статті розглядалися у роботі П. Томчишина, П. Сибіги, В. Янішена, В. Ларіної [2]. Дана робота присвячена загальним проблемам історичної боротьби з пожежами на Хмельниччині, в тому числі і у 1930-х роках. Проте окремі аспекти боротьби з пожежами на торфовищах та торфозробках не

виділялися. В статтях черкаського науковця А. Томіленка [3, 4, 5] на основі широкого кола архівних джерел розглянуто процеси боротьби з пожежами, профілактику пожеж на території УСРР у 1930-х роках. Ці наукові роботи є безперечно науково цінними, однак знову ж таки спеціально проблема гасіння та профілактики пожеж на територіях з покладами торфу не зачіпалася. В роботах Р. Антонюка [6], А. Семенюка [7], С. Поповича [8] розглядаються історичні аспекти розвитку вогнеборчої справи на Волині, Галичині та Івано-Франківщині на основі широкої кількості літератури та історичних джерел. Хоча у даних регіонах розташовані достатньо значні поклади торфу, окремо дослідження процесів боротьби з вогнем на торфовищах та торфозробках в цих роботах не розглядалися. Грунтовна праця С. Котельникова [9] насичена цікавими фотоматеріалами та ґрунтується на маловідомих історичних джерелах, однак знову ж таки окремо проблеми гасіння загорянь та профілактики пожеж на торфозробках та торфовищах України не досліджено. Монографія одного з авторів цієї статті [10] та наукові статті одного з авторів цієї роботи [11,12] також ґрунтуються на маловивчених джерелах та недосліджених архівних матеріалах, але й в них окремо не розглядалася проблема боротьби з вогнем на території торфопокладень у вказаний історичний період. Джерельною базою дослідження стали архівні справи Державного архіву Харківської області (ДАХО) [13] та Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) [14,15]. Таким чином, в дослідженнях усіх вітчизняних науковців, які займалися історією вогнеборчої справи відсутні конкретні дослідження боротьби із пожежами на території торфовищ та торфозробок в УСРР у другій половині 1930-х років, чим і викликана необхідність підготовки даної наукової статті.

Метою даної статті є дослідження процесів боротьби з неконтрольованими загоряннями на торфовищах та на торфозробках в Українській Соціалістичній Радянській Республіці (УСРР) у роки утвердження тоталітарного режиму (1930-1935 рр.). Завданнями даного дослідження є: визначення особливостей спеціальної пожежної профілактики на території торфовищ та торфозробок в УСРР у досліджуваний період, характеристика процесів безпосереднього гасіння пожеж на території торфопокладень та торфозробок в УСРР у другій половині 1930-х років, визначення внеску у вогнеборчу боротьбу на торфовищах та торфозробках державних протипожежних органів та пожежних команд різного підпорядкування.

Виклад основного матеріалу. У зазначений в дослідженні часовий період сфера вогнеборства на торфозробках та на торфовищах в УСРР перебувала у підпорядкуванні різних відомств [2, с. 97]. Загальне управління пожежогасінням в УСРР в той час покладалося на Народний комісаріат внутрішніх справ УСРР (НКВС УСРР), який в свою чергу міг передавати певні повноваження у справі профілактики та ліквідації пожеж різним галузевим відомствам [3, с. 29]. Протягом 1930-1931 років справою боротьби з вогнем на торфозробках та торфовищах, як і в лісових масивах української радянської республіки займалися спеціальні підрозділи Українського державного лісогосподарського тресту (УДЛТ) – лісові господарства (лісгоспи). Протягом 1932-1935 років організація протипожежної профілактики та гасіння пожеж на торфовищах та торфозробках покладалася на Управління уповноваженого народного комісаріату лісового господарства СРСР при Раднаркомі УСРР [13, арк. 52]. З огляду на діяльність НКВС УСРР, Українського державного лісогосподарського тресту та Управління уповноваженого народного комісаріату лісового господарства СРСР при Раднаркомі УСРР у досліджуваний період, слід зазначити, що оскільки НКВС УСРР займався

багатьма державними справами в той період, в тому числі і контролював процеси вогнегасіння та профілактики пожеж, не завжди останні зазначені справи були в пріоритеті. Таким чином, більш залученими до справи протипожежної профілактики та боротьби із загоряннями на торфовищах та торфозоробках були органи та підрозділи управлінь лісового господарства та органи місцевої влади.

У зв'язку із загальнодержавним значенням для економіки видобутку торфу на початку 1930-х років в УСРР були розроблені спеціальні правила протипожежної охорони торфовищ та торфозоробок, що були затверджені 31 вересня 1930 року НКВС УСРР та підписані заступником наркома внутрішніх справ УСРР Якимовичем. За основу цих правил бралися “Правила протипожежної охорони виробничих підприємств, промислових та торговельних складів”, але вони мали ще узгоджуватися із Народним комісаріатом праці УСРР (НКП УСРР), Народним комісаріатом земельних справ УСРР (НКЗС УСРР) та Вищою радою народного господарства УСРР (ВРНГ УСРР) [4, с. 120].

В системі захисту від пожеж на території української республіки у зазначений період велике значення мали превентивні заходи із попередження загорянь [5, с. 109]. Зокрема, для захисту торфовищ та торфозоробок від ймовірних загорянь ділянки з торфопокладеннями, що планували використовувати для видобутку твердого палива, очищували від залишків сухої рослинності, кущів та дерев на відстані 100 метрів від кордонів ділянки. Очищену територію навколо торфових ділянок орали та засіювали сільськогосподарськими та городніми культурами, у випадку якщо неподалік знаходилися достатньо великі селища із належною кількістю робочої сили. У випадку якщо торфозоробки знаходилися далеко від залюднених місць, то

територію навколо торфових ділянок просто залишали ораною та слідкували, щоб на ній не було сухої рослинності, хмизу чи сухостою [14, арк. 21].

Далі відбувалося очищення самого торфовища від лісових насаджень, пнів, сухостою, кущів та сухої трави. Усі вогненебезпечні залишки вивозилися далеко за межі торфової ділянки, залишати їх на торфовищі, неподалік нього або в лісі суворо заборонялося. Уся площа торфозробки забезпечувалася водою: облаштовувалася колодязями, штучними ставками та іншими резервуарами, переривчастими ровами із водою в залежності від масштабів торфовищ. Житлові та нежитлові приміщення, навіть тимчасового використання: будинки, бараки, будки, лазні, кухні, пекарні будувалися із проміжком між ними не менше 30 метрів на території торфових розробок. Кожна група будівель повинна була бути обведена ровом завширшки 1, 44 метри при наявності достатньої кількості мостів для кінного та пішого руху. Труби в опалювальних системах, приладах, виробничих будівлях, на автомобілях мали бути забезпечені справними іскрогасниками. Заборонялося залишати вогонь у паливнях після завершення робіт. При кожній групі будівель на торфозробках мала знаходитися необхідна кількість справного пожежного реманенту (сокири, лопати, діжки з водою, відра тощо). За вогнеборчий інвентар відповідала спеціально призначена особа з працівників торфозробки та керівник пожежної охорони торфозробки [15, арк. 56].

На території торфозробки та торфовищ поруч, а також на шляхах, що вели до місць видобутку торфу розміщувалися спеціальні оголошення та таблички про заборону паління, заборону розведення вогнищ на відкритій місцевості, заборону полювання з вогнепальною зброєю та заборону використання феєрверків та сигнальних ракет. У випадку, якщо по території торфової розробки чи торфовища проходила залізнична колія, остання мала бути обсипана по боках товстим шаром піску, щоб від колії не розповсюдилася

пожежа по землі. Під час сухої та жаркої погоди на територіях неподалік місць видобутку торфу встановлювався постійний догляд. Площа контролю за територіями поруч із торфозробками поділялася на дві частини. Перша частина територій була в радіусі не більше п'яти кілометрів від самої торфозробки та торфовища. Якщо в цій п'ятикілометровій зоні відбувалася пожежа, то пожежна дружина, що обслуговувала дані території мала брати участь у гасінні пожежі, при цьому залишаючи основний вогнеборчий реманент для гіпотетичної ліквідації пожежі на територіях безпосередньої торфозробки. Друга частина територій поруч із торфозробками та торфовищами (пасивна) знаходилася на відстані від п'яти кілометрів від місць видобутку торфу. Участь в гасінні пожеж на території цієї місцини спеціальної вогнеборчої дружини при торфозробках була бажана, але не обов'язкова [14, арк. 22]. Вони мали допомагати добровільним сільським пожежним командам, спеціальним транспортним чи лісовим вогнеборчим дружинам. Останні ж вогнеборчі колективи, в свою чергу, могли допомагати при ліквідації пожеж вже на території торфозробок чи торфовищ [6, с. 112]. Питання протипожежної профілактики на території торфовищ та торфозробок у зазначений час були під контролем керівництва об'єктів, вогнеборців та інспекторів, прикріплених до них. Ефективність профілактики залежала від фінансування об'єктів, професіоналізму працівників та контролю за нею з боку керівництва.

З метою постійного контролю за ймовірним виникненням пожеж неподалік торфовищ та торфозробок на в'їзді до промислової території розробки торфу облаштовували вартовий пункт, з якого можна було спостерігати навколо промислового об'єкту на відстань не менше десяти кілометрів [7, с. 123]. Даний пункт був облаштований гучною сиреною або дзвоном, на ньому постійно перебували чергові, які у випадку виникнення

загоряння подавали сигнал для пожежних, які оперативно мали гасити вогонь. Після виявлення пожежі на території торфовища, торфорозробки, складів з торфом чи території навколо черговий подавав звуковий сигнал для усіх людей, що знаходилися поруч. Після цього згідно закону про трудову повинність усі люди, що почули цей сигнал мали долучатися до гасіння пожежі та підпорядковувалися керівникові пожежної команди, що була приписана до даного підприємства чи території [8, с. 340].

Особлива увага до пожежної безпеки об'єктів та територій приділялася у неробочий та нічний час [9, с. 246]. Для цього з працівників торфорозробок та пожежних команд виділялися спеціальні зміни, які змінювалися, а чергування відбувалося цілодобово. У штаті працівників торфових промислових підприємств також були кінні кур'єри серед завдань, яких було й оперативне повідомлення місцевій владі та пожежним командам про час, місце, характер виникнення пожежі [14, арк. 21].

Слід зазначити, що протипожежна боротьба в сільських регіонах, на торфорозробках та торфовищах в УСРР у вказаний історичний період мала певні складнощі [10, с. 185]. Підпали під час руху опору селян України проти політики колективізації та розкуркулення збільшували втрати від пожеж. На пожежну безпеку не завжди видавалося фінансування у потрібних для ефективною та оперативної вогнеборчої боротьби масштабах [11, с. 6]. Вогнеборча сфера в цей історичний період часто стикалася із дефіцитом кваліфікованих та досвідчених кадрів [12, с. 58]. Однак, не дивлячись на певні проблеми, протипожежна боротьба на території торфовищ та торфорозробок була достатньо ефективною.

В Європі у досліджуваний період пожежі на торфовищах та торфорозробках також мали значні руйнівні наслідки для економіки країн, в яких відбувалося видобування торфу. В Німеччині здійснювалася масштабна

програма із осушення боліт та видобування торфу, а також в Нідерландах та Фінляндії. Відповідно в цих країнах також відбувалася боротьба із пожежами та здійснювалася протипожежна профілактика на території торфопокладень. Як і в УСРР, так і в країнах Європи до вирішення зазначених проблем долучалися державні протипожежні органи та органи управління лісовим господарством і сільським господарством, а також місцева влада. В основному і в європейських країнах, і на території української республіки використовувалася ручна праця для гасіння пожеж на торфовищах, але при цьому в країнах Європи більше використовували техніку для вирішення зазначених питань.

Висновки. В роки утвердження тоталітарного режиму в Українській Соціалістичній Радянській Республіці у 1930-1931 роках велике значення у попередженні неконтрольованих загорянь на торфових розробках та на торфовищах нашої держави мали уповноважені та компетентні представники Українського державного лісогосподарського тресту (УДЛТ). Протягом 1932-1935 років більше повноважень в управлінні вітчизняними торфозробками та ліквідацією пожеж на їх територіях, а також на територіях, не розроблених промисловим шляхом, торфовищ мали установи та організації Управління уповноваженого народного комісаріату лісового господарства СРСР при Раді народних комісарів УСРР (УУНКЛГ СРСР при РНК УСРР). Аналізуючи роботу НКВС УСРР, Українського державного лісогосподарського тресту та Управління уповноваженого народного комісаріату лісового господарства СРСР при Раднаркомі УСРР у вказаний вище історичний період, потрібно сказати, що оскільки НКВС УСРР вів достатньо багато напрямів державної політики в той період, в тому числі і займався процесами боротьби з пожежами, не завжди процесам вогнегасіння і профілактики відводилася належна увага та фінансування. Тож більш залученими до справи профілактики пожеж та

боротьби із загоряннями на торфовищах та торфорозробках були органи та підрозділи управлінь лісового господарства та органи місцевої влади.

Безпосередніми профілактичними заходами із запобігання виникнення пожеж та процесами ліквідації загорянь на торфорозробках та торфовищах в УСРР у досліджуваний період займалися в основному спеціальні пожежні команди при торфорозробках, а також вогнеборчі дружини добровольців, що розміщувалися у селах неподалік торфорозробок та торфовищ, робітники лісництв та звичайне місцеве населення, що могло бути задіяним до гасіння пожеж та протипожежних профілактичних заходів шляхом трудової повинності. Слід зазначити, що часом, діяльність вищезгаданих суб'єктів пожежогасіння стикалася із певними проблемами: пожежникам іноді не вистачало професіоналізму та досвіду; штучно створені підпали в межах протестного руху опору українських селян проти злочинної комуністичної політики розкуркулення і колективізації значно збільшували втрати від загорянь; населення та відповідальні за протипожежну безпеку особи не завжди чітко та вчасно дотримувалися профілактичних інструкцій, правил та розпорядження з пожежної безпеки; на вогнеборчу справу не виділялося фінансування у потрібних для ефективної боротьби з вогнем обсягах. Проте, не зважаючи на суттєві проблеми достатньо узгоджена та оперативна робота державних протипожежних органів та установ різних рівнів, вогнеборчих дружин, місцевого населення в УСРР у 1930-1935 роках у досліджуваний період призводила до поступового зниження рівня кількості пожеж та збитків від них на торфовищах та торфорозробках українських регіонів. Кількісні оцінки ефективності протипожежних заходів на території торфовищ та торфорозробок не знайдені, оскільки дані документи знаходилися в спеціальних фондах НКВС засекречені і частково вивезені до росії. Усі наукові результати, вказані у даному дослідженні мають наукову новизну, оскільки

робота виконана на основі маловивчених та маловідомих наукових публікацій та архівних джерел, що вперше вводяться до наукового обігу. У подальшому, можливі наукові дослідження проблем вогнеборчої боротьби на території української республіки в роки Другої світової війни та повоєнного періоду.

Список використаних джерел

1. Аналітична довідка про пожежі та їх наслідки в Україні за 3 місяці 2025 року. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/2/3/6/6/3/8/analitichna-dovidka-pro-rojeji-032025.pdf> (дата звернення: 10.06.2025)
2. Томчишин П., Сибіга П., Янішен В., Ларіна В. Історія пожежно-рятувальної справи Хмельниччини. Хмельницький, 2015. 228 с.
3. Томіленко А.Г. Становлення та розвиток пожежної охорони на об'єктах промисловості України у міжвоєнний період. Гуманітарний вісник. 2017. № 27 (11). С. 28–37.
4. Томіленко А.Г. Створення та розвиток відомчої пожежної охорони Народного комісаріату земельних справ УСРР. Гуманітарний вісник. 2016. № 26 (10). С. 117–125.
5. Томіленко А.Г. Створення та розвиток державної системи превентивних протипожежних заходів в Україні у другій половині 20-х – 30-ті роки ХХ століття. Гуманітарний вісник. 2018. № 28 (12). С. 109–118.
6. Антонюк Р. Пожежна охорона Івано-Франківська. Від минулого до сучасності: історичний нарис. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. 158 с.
7. Семенюк А.Й. Вогнеборці. Луцьк: Волинський облполіграфвидав, 1990. 160 с.
8. Попович С. Пожежництво в історії Галицького краю (1772–1939). Львівщина. Львів, 2006. 384 с.
9. Котельников С. Вогнеборці. Історія пожежництва на теренах

сучасної України: Науково-популярне видання. Київ: ТОВ «Київська книжково журнальна фабрика», 2018. 444 с.

10. Харламов М.І. Становлення та розвиток системи пожежної безпеки в УСРР у 1918–1934 рр. Харків: НУЦЗ України, 2019. 387 с.

11. Харламов М.І. Боротьба з пожежами на території Харківщини у першій половині 1930-х років. *The scientific heritage*. 2018. № 27. Р.2. р. 3–6.

12. Харламов М.І. Десятиденні пожежні семінари для бригадирів колгоспних пожежних команд УСРР (1932–1934 рр.). Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2018. Вип. 2. Ч. 1. С. 58–61.

13. Документи про стан пожежної справи в районі та області (1929–1934). ДАХО (Державний архів Харківської області). Ф.Р - 1964. Оп. 1. Спр. 283. 102 арк.

14. Доповіді про діяльність пожежного відділу та стан пожежної справи в Україні (1930–1935). ЦДАВО України (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України). Ф. 5. Оп. 1. Спр. 1755. 61 арк.

15. Відомості про постачання протипожежного приладдя та листування про його своєчасну пересилку (31.05.1930 – 28.10.1935). ЦДАВО України (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України). Ф. 27. Оп. 11. Спр. 2196. 132 арк.